

مقدمه

در راستای اجرایی کردن مفاد سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی و نظر به اهمیت و ضرورت راهنمایی و مشاوره تحصیلی در شناسایی و رشد همه جانبه استعدادها، توانایی‌ها و رغبت‌های دانش‌آموزان، متناسب با نیاز حال و آینده کشور و نیز آماده‌سازی آنان برای انتخاب آگاهانه رشته تحصیلی، که از دوره ابتدایی آغاز می‌شود و تا پایان دوره دوم متوسطه استمرار می‌یابد، آیین‌نامه هدایت تحصیلی در شورای عالی آموزش و پرورش به تصویب رسید.

به منظور برنامه‌ریزی، هماهنگی و نظارت بر اجرای فرایند هدایت تحصیلی دانش‌آموزان مبتنی بر سیاست‌ها و خط‌مشی‌های توسعه متوازن شاخه‌ها و رشته‌های تحصیلی «شورای برنامه‌ریزی هدایت تحصیلی» در سطح وزارتخانه آموزش و پرورش تشکیل شده و معاونت پرورشی و دفتر آموزش دوره اول متوسطه به‌صورت هماهنگ، تبیین و تقویت جایگاه راهنمایی و مشاوره تحصیلی را یکی از برنامه‌های راهبردی خود در سال تحصیلی ۹۵-۹۶ قرار داده‌اند. لذا اهتمام مدیران مدارس به عنوان رهبران آموزشی و تربیتی، نسبت به کسب شناخت همه‌جانبه در زمینه ضرورت، نحوه اجرای فرایند هدایت تحصیلی در مدرسه و ارتقای سطح مهارت و دانش کارکنان به‌عنوان عوامل مؤثر در هدایت دانش‌آموزان، از ضروریات است تا همان‌گونه که در آیین‌نامه هدایت تحصیلی اشاره شده است، مدیران در حوزه نظارت بر حسن اجرای مفاد آیین‌نامه، موفق و تأثیرگذار عمل کنند.

هدایت تحصیلی در اسناد بالادستی (سند تحول، برنامه درسی ملی، برنامه ششم توسعه کشور)
تحقق نظام هدایت تحصیلی کارآمد از یک سو وظیفه حکومت در قبال افراد جامعه است و از سوی دیگر مقدمه‌ای است که ادای تکلیف فرد را نسبت به جامعه ممکن می‌سازد. فصل هفتم

مدیران و فرایند هدایت تحصیلی

دکتر فرحناز حدادی

چکیده

مقاله حاضر به موضوع اهمیت راهنمایی و هدایت تحصیلی و نقش نظارتی مدیران مدارس می‌پردازد. با توجه به تصویب آیین‌نامه هدایت تحصیلی در نهصد و بیست و هفتمین (۹۲۷) جلسه شورای عالی به تاریخ ۹۴/۱۲/۲۴ و تأیید آن توسط ریاست محترم جمهور و واگذاری مسئولیت و نقش نظارتی به مدیران مدارس در جهت اجرای مطلوب فرایند هدایت تحصیلی در مدارس، سعی شده است ضمن تبیین نقش راهنمایی تحصیلی در توسعه جامعه و تحقق رضایت شغلی، توجه مدیران مدارس را به این مهم جلب کند تا زمینه تحقق اهداف نظام جامعه هدایت تحصیلی فراهم آید.

کلیدواژه‌ها: هدایت تحصیلی، نقش مدیران

سند تحول در راهکار (۶-۱) به گسترش و تنوع دادن به حَرَف و مهارت‌های مورد نیاز جامعه و تعلیم متناسب و برنامه‌ریزی شده آن در همه دوره‌های تحصیلی و برای همه دانش‌آموزان اشاره شده است. همچنین در راهکار (۳-۲) همین سند به یکی از وظایف وزارت آموزش و پرورش، که طراحی و استقرار نظام جامع هدایت تحصیلی و استعدادیابی به منظور هدایت دانش‌آموزان به سوی رشته‌ها و مهارت‌های مورد نیاز حال و آینده کشور متناسب با استعدادها، علاقه‌مندی و توانمندی آنان است اشاره می‌کند. در بند ۵-۱۳ برنامه درسی ملی آمده است که مشاوره و هدایت تحصیلی و تربیتی در همه دوره‌ها الزامی است و انتخاب شاخه و رشته تحصیلی در پایان دوره آموزش عمومی و بر اساس نتایج عملکرد درسی و تربیتی در طول دوره تحصیلی صورت می‌گیرد. لذا با توجه به اسناد بالادستی موجود و وابستگی کارآمدی فرایند تولید دانش به ثروت در مدیریت بهینه نیروی انسانی، ضرورت استقرار و اجرای نظام راهنمایی و هدایت تحصیلی با همکاری کلیه عوامل و با نظارت و راهبری مدیران مدارس مشهود می‌گردد.

سند تحول در راهکار (۶-۱) به گسترش و تنوع دادن به حَرَف و مهارت‌های مورد نیاز جامعه و تعلیم متناسب و برنامه‌ریزی شده آن در همه دوره‌های تحصیلی و برای همه دانش‌آموزان اشاره شده است. همچنین در راهکار (۳-۲) همین سند به یکی از وظایف وزارت آموزش و پرورش، که طراحی و استقرار نظام جامع هدایت تحصیلی و استعدادیابی به منظور هدایت دانش‌آموزان به سوی رشته‌ها و مهارت‌های مورد نیاز حال و آینده کشور متناسب با استعدادها، علاقه‌مندی و توانمندی آنان است اشاره می‌کند. در بند ۵-۱۳ برنامه درسی ملی آمده است که مشاوره و هدایت تحصیلی و تربیتی در همه دوره‌ها الزامی است و انتخاب شاخه و رشته تحصیلی در پایان دوره آموزش عمومی و بر اساس نتایج عملکرد درسی و تربیتی در طول دوره تحصیلی صورت می‌گیرد. لذا با توجه به اسناد بالادستی موجود و وابستگی کارآمدی فرایند تولید دانش به ثروت در مدیریت بهینه نیروی انسانی، ضرورت استقرار و اجرای نظام راهنمایی و هدایت تحصیلی با همکاری کلیه عوامل و با نظارت و راهبری مدیران مدارس مشهود می‌گردد.

ضرورت و اهمیت هدایت تحصیلی

هدایت تحصیلی به دلایل متعددی حائز اهمیت است که به دو دلیل مهم آن اشاره می‌شود:

۱. پیشرفت و توسعه کشور به تربیت نیروی انسانی کارآمد بستگی دارد و تدارک این نیروی مؤثر و اثربخش در گرو شناسایی استعدادهای تحصیلی دانش‌آموزان و هدایت بهینه آن است.
 ۲. هر یک از افراد جامعه برای حرکت به سوی کمال فردی، کسب آرامش روانی و رضایت شغلی، در انتخاب حرفه نیازمند راهنمایی و مشاوره است. (این امر ضرورت ارائه خدمات راهنمایی شغلی در جوار هدایت تحصیلی در مدارس را نشان می‌دهد).
- سوق دادن نسل جوان و نوجوان به سوی شناخت مشاغل و حرفه‌هایی که بیشترین تناسب را با علایق و توانمندی‌ها و

تعریف و اهداف نظام جامع هدایت تحصیلی

آنچه در اینجا لازم است بدان توجه شود این نکته است که هدایت تحصیلی را نباید صرفاً مجموعه‌ای از خدمات شناختی-اطلاعاتی تصور کرد بلکه باید به آن به مثابه درون نظام کلان تعلیم و تربیت کشور نگریست و آن را مجموعه‌ای از اقدامات نظام‌مند تلقی کرد که اجزایش در تعامل با یکدیگر معنا می‌یابند. چنانچه تعریف زیر را برای هدایت تحصیلی بپذیریم، می‌توان اهداف سه‌گانه را نیز که بدان اشاره خواهد شد ترسیم و دنبال کرد.

هدایت تحصیلی عبارت است از فرایند ارائه خدمات راهنمایی و مشاوره به دانش‌آموزان تا ضمن آشنایی با استعدادها، علایق، توانایی‌ها و ویژگی‌های شخصیتی خویش، شاخه‌ها و رشته‌های تحصیلی، مشاغل مورد نیاز جامعه را بشناسند و بر اساس آن، آگاهانه شاخه و رشته تحصیلی مناسب را انتخاب کنند.

با توجه به تعریف فوق و ماده ۲ آیین‌نامه هدایت تحصیلی می‌توان اهداف سه‌گانه این نظام را این‌گونه عنوان کرد:

۱. شناسایی و شناساندن استعداد، توانایی، علاقه و ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان

۲. کمک به انتخاب آگاهانه رشته تحصیلی و مسیر آینده شغلی و حرفه‌ای دانش‌آموزان

۳. کمک به هدایت متوازن دانش‌آموزان به شاخه‌ها و رشته‌های تحصیلی براساس سیاست‌های توسعه‌ای کشور

نقش مدیران در فرایند هدایت تحصیلی و ارائه چند راهکار

باید توجه داشت که اگر هر فرد از افراد جامعه در جایگاه مناسب قرار نداشته باشد، کارآمدی خود را از دست می‌دهد و متناسب با نقشی که بر عهده دارد، در روند پیشرفت و توسعه فردی و ملی اختلال ایجاد می‌کند. بنابراین، شناسایی استعدادها و علایق هر عضو جامعه و هدایت آن‌ها به سمت مشاغل متناسب با شایستگی‌هایشان از ضرورت‌های مدیریت منابع انسانی است. البته این امر مهم تحقق نمی‌یابد مگر اینکه در دوره تحصیل دانش‌آموزان بدان پرداخته شود. توجه به راهنمایی و هدایت دانش‌آموزان به رهبری آگاهانه و دل‌سوزانه مدیران مدارس نیاز دارد تا با ارتقای سطح دانش و مهارت خود و کارکنان و کاربست یافته‌ها و شناسایی نقاط ضعف و قوت برنامه‌های گذشته و امروز، زمینه لازم جهت تکوین و تعالی هویت دانش‌آموزان را فراهم آورند.

پس، ضروری است مدیران مدارس قبل از طراحی و تولید هر برنامه‌ای، الزامات را شناسایی کنند و بر این اساس، به ایجاد نگرشی نظام‌مند در خود و کارکنان کمک نمایند. برخی از این الزامات عبارت‌اند از:

۱. به هدایت تحصیلی به عنوان یک نظام کلان نگریست و آن را مجموعه‌ای از اقداماتی که مستمر و پیوسته ارائه می‌گردند، دانست.

۲. رسیدن به پاسخ هر یک از مجهولات زیر، که در تدوین برنامه و نقشه راه مؤثر خواهد بود:

- چستی هدایت تحصیلی (دریافت تعریف صحیح و دقیق از هدایت تحصیلی)

- چرایی هدایت تحصیلی (شناسایی اهداف نظام هدایت تحصیلی)

- چگونه هدایت تحصیلی (آشنایی با اصول، روش‌ها و فنون).

۳. شناسایی ظرفیت‌های درون و برون سازمانی که کمک می‌کند تا مدیران مدارس بتوانند با بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود به ارائه خدمات و توسعه آن بهبود بخشند و منابع را به منافع در این زمینه تبدیل نمایند.

در این بخش چند راهکار جهت تبیین و تقویت فعالیت‌های هدایت تحصیلی پیشنهاد می‌گردد.

- مدیران مدارس با تمرکز بر اهداف تحصیلی و جلب مشارکت مؤثر و هم‌فکری حداکثری کارکنان، مأموریت‌ها و راهبردهای مدرسه را در زمینه راهنمایی و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان تعیین و برنامه عمل را در این زمینه تدوین کنند. (در مدارس مجری برنامه تعالی و طرح تدبیر، می‌توان یکی از محورهای برنامه را به هدایت تحصیلی اختصاص داد).

- زمینه‌های ارتقای سطح دانش و مهارت کارکنان و تبیین نقش سازنده آنان در اجرای فرایند هدایت تحصیلی از طریق برگزاری دوره‌های کارگاهی، جلسات هم‌اندیشی و ... فراهم آید.

- زمینه‌های لازم و ظرفیت‌سازی مطلوب جهت مشارکت و بهره‌مندی از ظرفیت‌های اولیا ایجاد شود تا مشارکت آنان امکان ایجاد فضای مناسب جهت شناسایی علایق و استعداد دانش‌آموزان را فراهم آورد.

- استفاده از ظرفیت جلسات آموزش خانواده به منظور تبیین اهداف نظام هدایت تحصیلی و نقش اولیا در شناسایی استعدادها و فرزندان‌شان می‌تواند در تسریع حرکت فرایند هدایت تحصیلی مؤثر واقع شود و از تحمیل عقاید فردی اولیا جهت انتخاب رشته و شغل بکاهد.

- تنوع بخشی به محیط یادگیری و تقویت ارتباط شبکه‌های مدرسه با پژوهش‌سراها، موزه‌ها، پردیس‌های فناوری، دانشگاه‌ها و مراکز فنی‌وحرفه‌ای و ... می‌تواند در شناخت استعداد و علایق دانش‌آموزان به آن‌ها یاری رساند.

- توجه به آموزش و تقویت مهارت انتخابگری در دانش‌آموزان به منظور انتخاب‌های احسن که می‌تواند علاوه بر تربیت اجتماعی آنان، به توانایی‌شان در انتخاب صحیح رشته تحصیلی و شغلی کمک کند. به عبارت دیگر، ایجاد صلاحیت‌های انتخابگری به دانش‌آموز کمک می‌کند تا ضمن شناخت شایستگی‌ها و توانایی‌های خود، درک درستی از تأثیر انتخاب رشته و شغل بر زندگی خویش به دست آورد.

در پایان، یادآور می‌شود که ارتقای کیفیت امور آموزشی و پرورشی از جمله هدایت تحصیلی، بر پایه جلب مشارکت همه‌جانبه کارکنان، اولیا و دانش‌آموزان است و بهره‌گیری از ظرفیت‌های درون و برون سازمانی می‌تواند در تحقق اهداف نظام جامع هدایت تحصیلی نقش‌آفرین باشد. لذا مدیران با نظارت مستمر و مداوم، عملکرد کمیته هدایت تحصیلی (متشکل از نمایندگان کارکنان، دانش‌آموزان و اولیا) را نسبت به برنامه عملیاتی تدوین شده بسنجند و با شناخت آینده و ویژگی‌های آن دانش‌آموزان را به توانمندی‌های لازم تحصیلی- شغلی مجهز کنند تا در آینده زندگی مناسبی داشته باشند و جامعه را از خدمات ارزنده خود بهره‌مند سازند.

منابع

۱. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
۲. سند برنامه درسی ملی
۳. سند برنامه توسعه ششم
۴. هیلز، رابرت، (۱۳۸۹). جستاری در هدایت تحصیلی. مترجم: طیبہ زندی، آگاه.

